

JOSÉ
SARAMAGO
Omul duplicat

Traducere din limba portugheză
de Georgiana Bărbulescu

POLIROM
2016

A doua zi, prima misiune a lui Tertuliano Máximo Afonso a fost să facă două pachete cu casetele pe care urma să le restituie la magazin. Apoi le adună pe celelalte, le legă cu o sfoară și se duse să le pună într-un dulap din dormitor, încuiate cu cheia. Metodic, rupse hârtiile pe care notase numele actorilor, făcu același lucru cu ciornele scrisorii uitate în buzunarul sacoului și care trebuia să mai aștepte câteva minute înainte de a face primul său pas pe drumul care o va duce la destinatar și, în sfârșit, ca și cum ar fi avut vreun motiv întemeiat ca să-și șteargă amprentele digitale, curăță cu o cârpă umedă toate mobilele din living pe care le atinsese în aceste zile. Le șterse și pe cele lăsate de Maria da Paz, dar fără să se gândească la asta. Urmele pe care voia să le facă să dispară nu erau cele ale lui, nici ale ei, erau cele ale prezenței care-l smulsese cu violență din somn în prima noapte. Nu avea rost să i se atragă atenția că o asemenea prezență nu existase decât în creierul lui, că o fabricase, cu siguranță, o angoasă generată în mintea lui de vreun vis pe care-l uitase, nu avea rost să i se sugereze că ar fi putut fi, eventual, și numai atât, consecința supranaturală a unei digestii proaste a tocanei de carne, nu avea rost să i se demonstreze, în fine, cu raționamentele rațiunii, că, și dacă am fi dispuși să acceptăm ipoteza unei anume capacități de materializare a produselor minții în lumea exterioară, nu putem admite, în nici un caz, că prezența insesizabilă și invizibilă a imaginii cinematografice a recepționerului de hotel ar fi lăsat imprăștiată prin toată

casa urme de transpirație ale degetelor. Din câte se știe până acum, ectoplasma nu transpiră. După ce termină treaba, Tertuliano Máximo Afonso se îmbracă, își luă servieta lui de profesor și cele două pachete și plecă. O întâlni pe scară pe vecina de la etajul de deasupra, care-l întrebă dacă avea nevoie de ajutor, iar el spuse că nu, doamnă, mulțumesc mult, apoi, la rândul lui, se interesă de modul în care decursese pentru ea sfârșitul de săptămână, iar ea îi răspunse că așa și așa, ca de obicei, și că-l auzise lucrând la mașina de scris, iar el spuse că, mai devreme sau mai târziu, trebuia să se hotărască să cumpere un calculator, pentru că alea, cel puțin, sunt silențioase și ea spuse că zgomotul mașinii de scris n-o incomoda deloc, dimpotrivă, chiar îi ținea de urât. Cum azi era zi de curățenie, ea îl întrebă dacă nu se întorcea acasă înainte de prânz, iar el răspunse că nu, avea să prânzească la școală și nu se va întoarce decât după-amiază. Își luară la revedere și Tertuliano Máximo Afonso, conștient că vecina îi urmărea neîndemânarea de a căra cele două pachete și servieta, coborî scara, fiind atent unde punea piciorul ca să nu cadă de-a berbeleacul și să moară de rușine. Mașina lui se afla pe partea opusă cutiei de scrisori. Puse pachetele în portbagaj și se întoarse înapoi, scoțând, între timp, scrisoarea din buzunar. Un puști, care trecu alergând, îi dădu un ghiont fără să vrea și scrisoarea îi scăpă din mână și căzu pe trotuar. Băiatul se opri câțiva pași mai încolo și își ceru scuze, dar, poate de teama unei admonestări sau a unei pedepse, n-avenit s-o ridice și s-o înapoieze, așa cum era normal. Tertuliano Máximo Afonso făcu un semn de complezență cu mâna, gestul cuiva care se hotărâse să accepte scuzele și să ierte restul și se aplecă să ia scrisoarea. Se gândi că ar putea să facă un pariu cu el însuși, s-o lase unde se afla și să lase pe mâna întâmplării destinul amândurora, al ei și al lui însuși. Se putea întâmpla ca următoarea persoană care avea să treacă pe acolo să ia de pe

jos scrisoarea pierdută, să vadă că era timbrată și, ca un bun cetățean, s-o pună, scrupulos, la cutie, se putea întâmpla s-o deschidă, ca să vadă ce era înăuntru și s-o arunce după ce o citea, se putea întâmpla să nu-i dea atenție și, indiferentă, să calce pe ea, iar în restul zilei, s-o mai calce multe alte persoane, tot mai murdară și mai mototolită, până când cineva s-ar hotări, în cele din urmă, s-o împingă cu vârful pantofului spre rigolă, unde ar găsi-o măturătorii de stradă. Pariul nu s-a făcut, scrisoarea a fost ridicată și pusă la cutie, roata destinului s-a pus, în sfârșit, în mișcare. Acum Tertuliano Máximo Afonso se va duce la magazinul de casete video, va verifica, împreună cu funcționarul, casetele pe care le are în pachete și, prin excludere, pe cele pe care le-a lăsat acasă, va plăti ce datorează și poate că-și va spune în sinea lui că nu va mai intra niciodată acolo. Până la urmă, spre ușurarea lui, funcționarul servil nu era acolo, l-a servit fata cea nouă și fără experiență, de aceea, operațiunile au durat ceva mai mult, deși ușurința clientului în a face calcule mentale a fost din nou de folos când a venit momentul socotelilor. Funcționara l-a întrebat dacă dorea să mai închirieze sau să cumpere și alte casete video, el a răspuns că nu, că ajunsese la sfârșitul lucrării sale, și asta a spus-o fără să-și amintească de faptul că fata încă nu era angajată la magazin când a fabricat el faimosul discurs despre marcajele ideologice prezente în orice relatare cinematografică, inclusiv, firește, în marile opere ale celei de-a șaptea arte, dar mai ales în producțiile pentru consumul curent, seriile b sau c, acelea de care, în general, nu se face caz, dar care sunt cele mai eficiente, pentru că îl prind pe spectator neprevenit. I se părea că magazinul era mai mic decât atunci când intrase aici pentru prima oară, cu nici o săptămână înainte, era realmente incredibil cum se transformase viața lui într-un timp atât de scurt, în momentul acesta se simțea ca și cum ar fi plutit într-un fel de limb, într-un coridor de trecere între

cer și infernul care-l făcea să se întrebe, cu un anume sentiment de uimire, de unde venise și încotro se va duce acum, întrucât, socotind după ideile care circulă în legătură cu acest subiect, nu poate fi același lucru să se transporte un suflet de la infern la cer sau să fie împins din cer spre infern. Conducea deja automobilul spre școală când aceste reflecții escatologice au fost înlocuite de o analogie de alt gen, culeasă, de data asta, din istoria naturală, secția entomologie, care-l făcu să se privească pe sine însuși ca pe o crisalidă în stadiu de reculegere profundă și într-un tainic proces de transformare. În ciuda dispoziției sumbre care-l însoțea de când se sculase din pat, zâmbi din pricina comparației, la gândul că, în acest caz, ar intra în cocon ca omidă și ar ieși ca fluture. Eu, fluture, murmură el, numai asta nu văzusem. Parcă mașina nu foarte departe de școală, își consultă ceasul, mai avea timp să bea o cafea și să-și arunce ochii pe ziare, dacă erau disponibile. Știa că neglijase pregătirea lecției, dar experiența anilor avea să rezolve problema, a mai fost el nevoit să improvizeze și în alte dăți și nimeni nu-și dăduse seama de diferență. Ceea ce n-ar face niciodată e să intre în clasă și să lanseze asupra copiilor nevinovați un Astăzi vă ascult la oral. Ar fi un act neleal, un act despotic al celui care, având cuțitul în mână, îl folosește după bunul său plac și variază grosimea feliiilor de pâine conform capriciilor de moment și preferințelor prestabilite. Când intră în cancelarie, văzu că mai erau ziare disponibile pe raft, dar ca să ajungă acolo trebuia să treacă pe lângă o masă unde, având în față cești de cafea și pahare cu apă, trei colegi stăteau de vorbă. N-ar fi frumos să treacă mai departe, cu atât mai mult cu cât unul dintre ei era profesorul de matematică, prietenul lui, căruia, în materie de înțelegere și răbdare, îi datora atât de mult. Ceilalți erau o profesoară de literatură în vârstă și un profesor tânăr de științele naturii, cu care nu stabilise niciodată relații apropiate. Dădu bună ziua, întrebă dacă le putea ține

companie și, fără să aștepte răspuns, trase un scaun și se așeză. Unei persoane neinformate asupra obiceiurilor locului, un asemenea mod de a proceda i s-ar putea părea vecin cu proasta creștere, dar protocolul relațiilor din cancelarie se desfășurau în maniera aceasta, într-un mod, ca să spunem așa, firesc, nu se scrisese nimic, dar totul se baza pe solide temelii consensuale, întrucât, cum nu-i trecea nimănui prin minte să răspundă negativ la întrebare, era mai bine să sară peste corul de aprobări, unele sincere, altele nu tocmai, și să considere că i se răspunsese afirmativ. Singurul punct delicat, acesta, într-adevăr, capabil să genereze tensiune între cei prezenți și un nou-sosit, rezida în posibilitatea ca subiectul dezbătut să fie de natură confidențială, dar aspectul acesta fusese rezolvat prin recurgerea tacită la altă întrebare, aceasta retorică prin excelență, Întrerup, la care nu era socialmente admisibil decât un singur răspuns, Nicidecum, vino lângă noi. A spune nou-venitului, de exemplu, chiar dacă în modul cel mai politicos, Da, întrerupi, du-te și te așază în altă parte, ar provoca un asemenea șoc, încât rețeaua intra-relațională a grupului ar fi grav zdruncinată și pusă sub semnul întrebării. Tertuliano Máximo Afonso se întoarse cu cafeaua după care se dusesse, se instală și întrebă, Care sunt noutățile, Te referi la cele din afară sau la cele dinăuntru, întrebă, la rândul lui, profesorul de matematică, Pe cele dinăuntru e încă devreme ca să le aflăm, mă refeream la cele din afară, încă n-am citit ziarele, Războaiele de ieri continuă și azi, spuse profesoara de literatură, Fără să uităm probabilitatea extrem de mare sau chiar certitudinea că altul e gata să înceapă, adăugă profesorul de științele naturii, ca și cum ar fi fost vorbiți. Și dumneata, cum a fost în weekend, vru să știe profesorul de matematică, Liniștit, în tihnă, am petrecut aproape tot timpul citind o carte despre care cred că ți-am vorbit, una despre civilizațiile mesopotamice, capitolul care se ocupă de amoriți, e extrem de interesant,

Eu am fost la film cu soția, Ah, făcu Tertuliano Máximo Afonso ferindu-și privirea, Colegul ăsta al nostru nu prea e amator de filme, le spuse profesorul de matematică celorlalți, Niciodată n-am afirmat categoric că nu-mi plac, ceea ce am spus și repet e că filmul nu face parte dintre preferințele mele culturale, prefer cărțile, Dragul meu, n-are rost să te ofuschezi, chestiunea nu are importanță, știi bine că ți-am sugerat cu cea mai bună intenție să vezi filmul acela, Ce înseamnă exact a se ofusca, întrebă profesoara de literatură, atât din curiozitate, cât și pentru a calma spiritele, A se ofusca, răspunse profesorul de matematică, înseamnă a se enerva, a se supăra sau, mai precis a se îmbufna, Și de ce a se îmbufna e, în opinia dumatăle, mai exact decât a se supăra sau a se enerva, întrebă profesorul de științele naturii, O fi doar o interpretare personală legată de amintiri din copilărie, când mama mă admonesta sau mă pedepsea pentru vreo poznă, eu mă posomoram și refuzam să vorbesc, păstram o tăcere totală care putea să dureze multe ore, atunci ea spunea că eram îmbufnat, Sau ofuscat, Exact, La mine acasă, când aveam eu vârsta asta, spuse profesoara de literatură, metafora pentru îmbufnările infantile era diferită, Diferită, în ce, Să spunem că era măgărească, Explicați-ne, A lega măgarul, era ceea ce se spunea și n-are rost să vă duceți să căutați expresia în dicționare pentru că nu o s-o găsiți, presupun că era o expresie exclusivă a familiei. Toți au râs, cu excepția lui Tertuliano Máximo Afonso, care schiță un zâmbet pe jumătate contrariat ca să corecteze, Nu cred să fi fost chiar atât de exclusivă, pentru că se folosea și la mine acasă. S-a râs din nou, pacea se restabilise. Profesoara de literatură și profesorul de științele naturii se ridicară, spuseră ne vedem în pauză ca rămas-bun, probabil că aveau ore mai departe, poate la etajul de sus, cei care rămăseseră mai dispuneau de câteva minute pentru ce mai era de spus, De la cineva care a declarat că a petrecut două zile în serenitatea unei